

Srpska srednjovekovna umetnost

Umetnost od sredine XIV veka
do kraja dinastije Mrnjavčević

Doba:

Dušana (kralja 1331-1345, cara 1345-1355)
cara Uroša V (1355-1371)
kralja Marka (1371-1395)

Car Dušan (car 1345-1355)

nastajanje carstva

Dušan je od 1343. do 1345. zaokružio osvajanje u Makedoniji zadobivši Veriju, Dramu, Halkidiku (Svetu Goru), Ser

To osvajanje označava veliku prekretnicu, jer se krajem godine, verovatno na Božić (1345), Dušan proglašio carem i počeo je pripreme za krunisanje, u koje je spadalo i podizanje srpske autokefalne arhiepiskopije u rang patrijaršije i posvećenje patrijarha, dotadašnjeg arhiepiskopa Joanikija

Na Uskrs (16. april) 1346. obavljeno je carsko krunisanje

Dušan je prilikom krunisanja stare teritorije prepustio sinu Urošu, koji je dobio titulu kralja, a novoosvojene zadržao sam kao car

Ipak, Vizantinci su i dalje Dušana nazivali kraljem

Dušan je priznavao prvenstvo vizantijskog cara u idealnoj hijerarhiji država, ali su odnosi definitivno poremećeni kada je Jovan VI Kantakuzin 1347. ušao u Carigrad (gde će ostati na vlasti do 1354), osvojio vlast i nametnuo se za duhovnog srodnika mladog cara, koji mu je postao zet

Car Dušan (car 1345-1355)

širenje carstva

Posle prevrata u Carigradu (1347) Dušan je svoje ambicije usmerio prema jugu

Istočni deo Balkana bio je zahvaćen kugom, pa je Dušan sa porodicom nekoliko meseci 1348. proveo na Svetoj Gori

Epidemija je slabila odbrambenu moć susednih vizantijskih oblasti na jugu i pre jeseni 1348. osvojeni su Epir i Tesalija i teritorije sve do obale Korintskog i Voloskog zaliva

Zbog loših odnosa sa Vizantijom, carigradski partijarh je (1350) bacio anatemu na Dušana

Car se okrenuo uređenju države i već na proleće 1349. proglašen je na državnom saboru Dušanov zakonik, koji je 1354. dopunjjen

Dalji njegovi planovi nisu poznati, jer ga je prerano sustigla smrt

Država u doba cara Dušana

Sv. arhanđeli kod Prizrena

Manastirska crkva i grobnica cara Dušana čije je pozidanje (na mestu starog svetilišta poštovanog kao čudotvorno) dugo pripremano, još od 1343. (trudom Jakova igumana isposnice Sv. Petra Koriškog), izgrađena je i dovršena između 1348. (kada je car potpisao povelju za jerusalimski manastir) i 1352. (izgubljeni fragment mermernog friza sa upisanom 1351)

Crkva je izuzetno velikih dimenzija i danas je u ruševinama

Neuobičajeno za vladarske mauzoleje u Srbiji, građene po obrascu raškoga tipa, podignuta je u obliku izduženog razvijenog upisanog krsta s pet kupola i otvorenom pripratom podeljenom u tri broda, od kojih su dva bočna verovatno bila zasvedena krstastim svodovima a srednji nadvišen kupolom

Fasade su, kao i na starijim mauzolejima, bile obložene mermerom i ukrašene kamenom plastikom, a kao novina pojavljuju se vodoravni kordonski venci koji dele fasadu po vertikali, plitko rezani prepleti i rozeta na zapadnoj strani

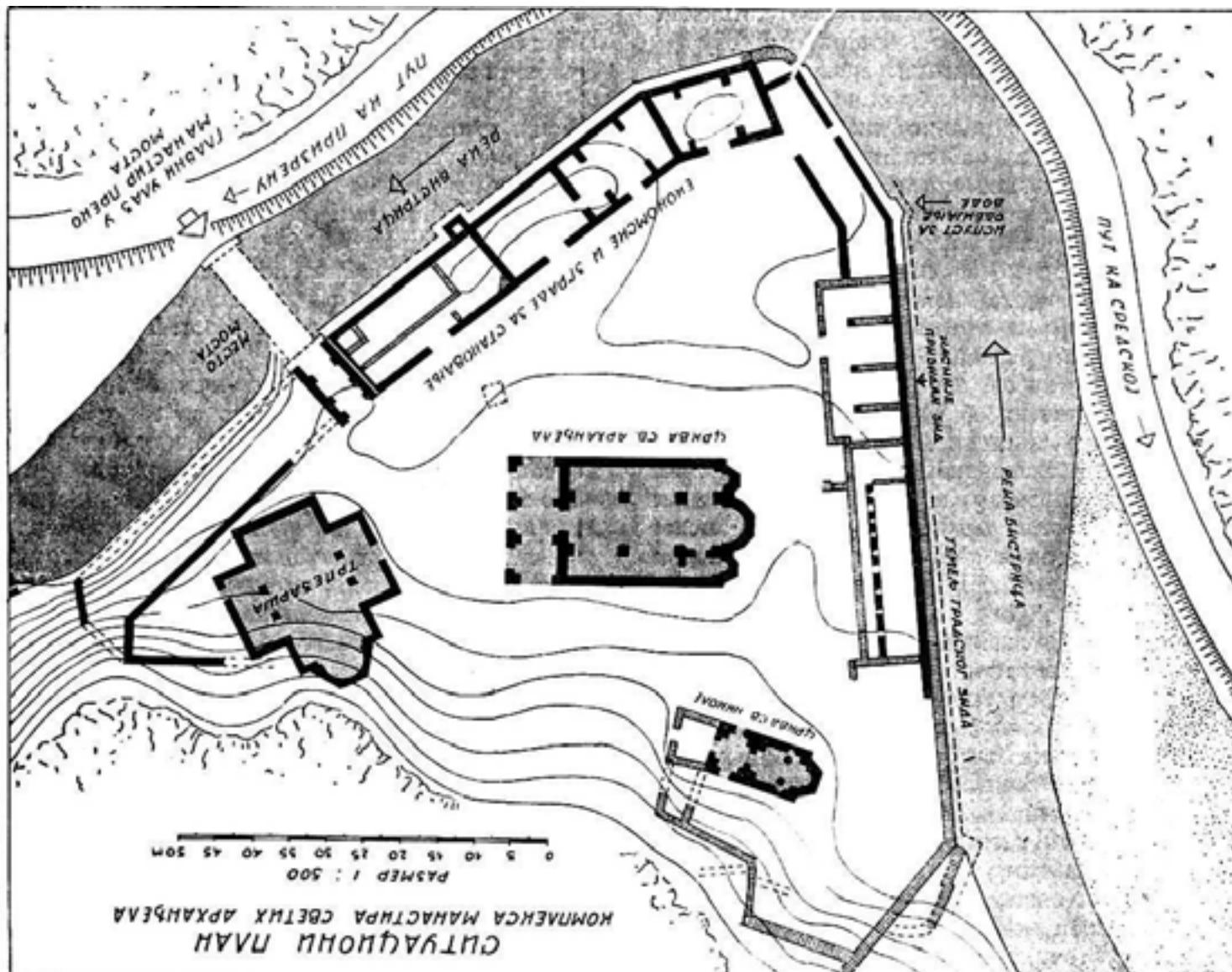
Izgleda da su na izgradnji hrama učestvovali majstori iz Dečana i s gradilišta u Primorju

Slikarstvo je toliko postradalo da se o njegovim tvorcima ne mogu pružiti nikakva zapažanja

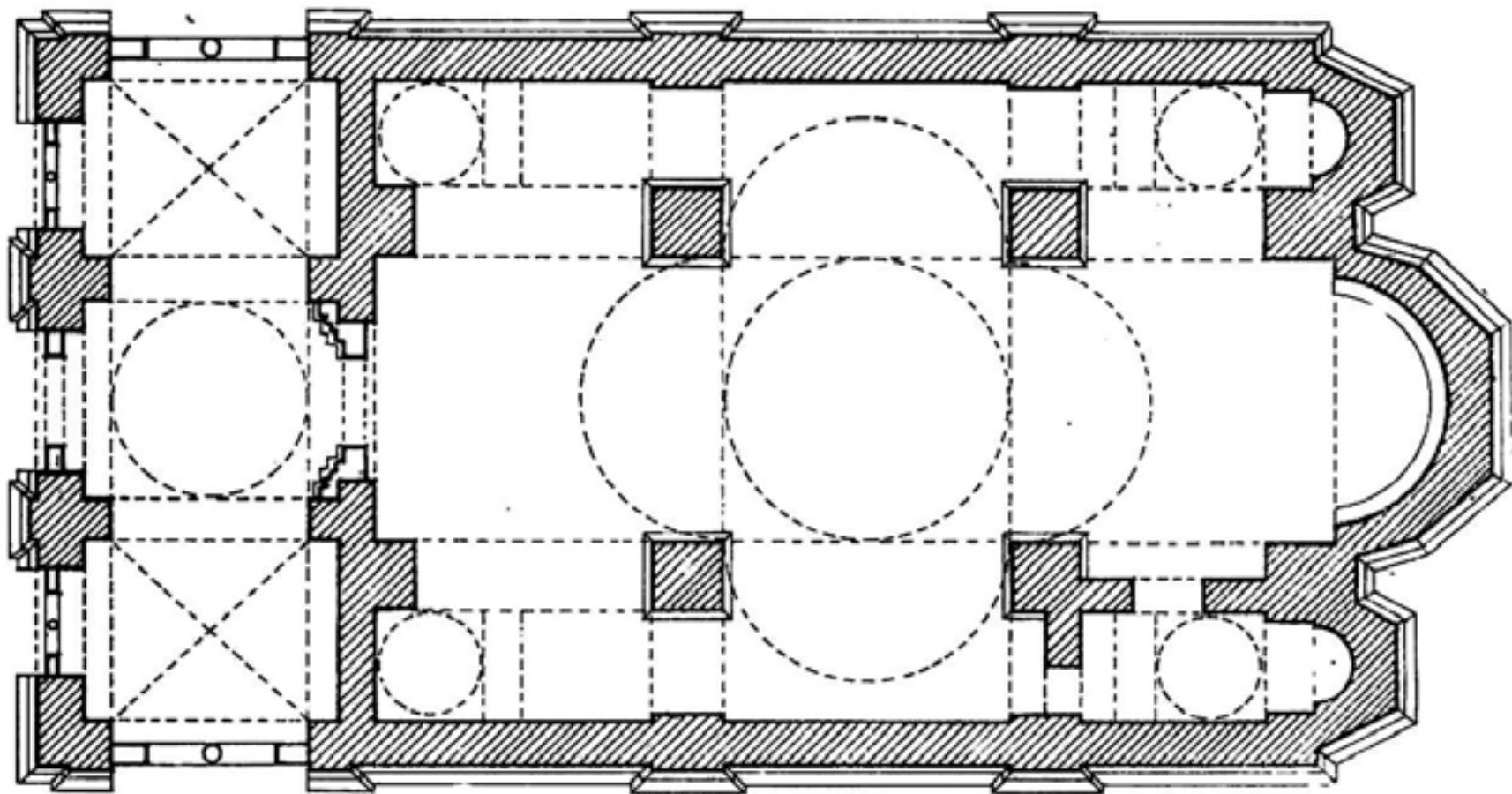
Ostaci mozaičkog poda i plastičnog ukrasa čuvaju se u muzejima ili kao ukras u Sinan-pašinoj džamiji, a fragmenti zidnog slikarstva u muzeju u Skoplju

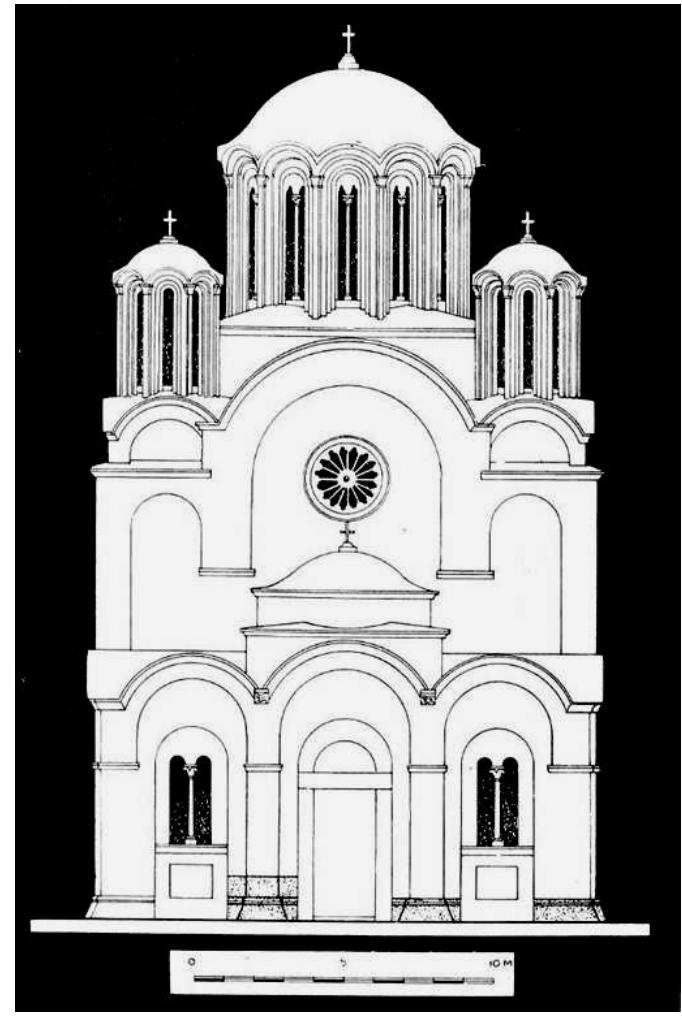
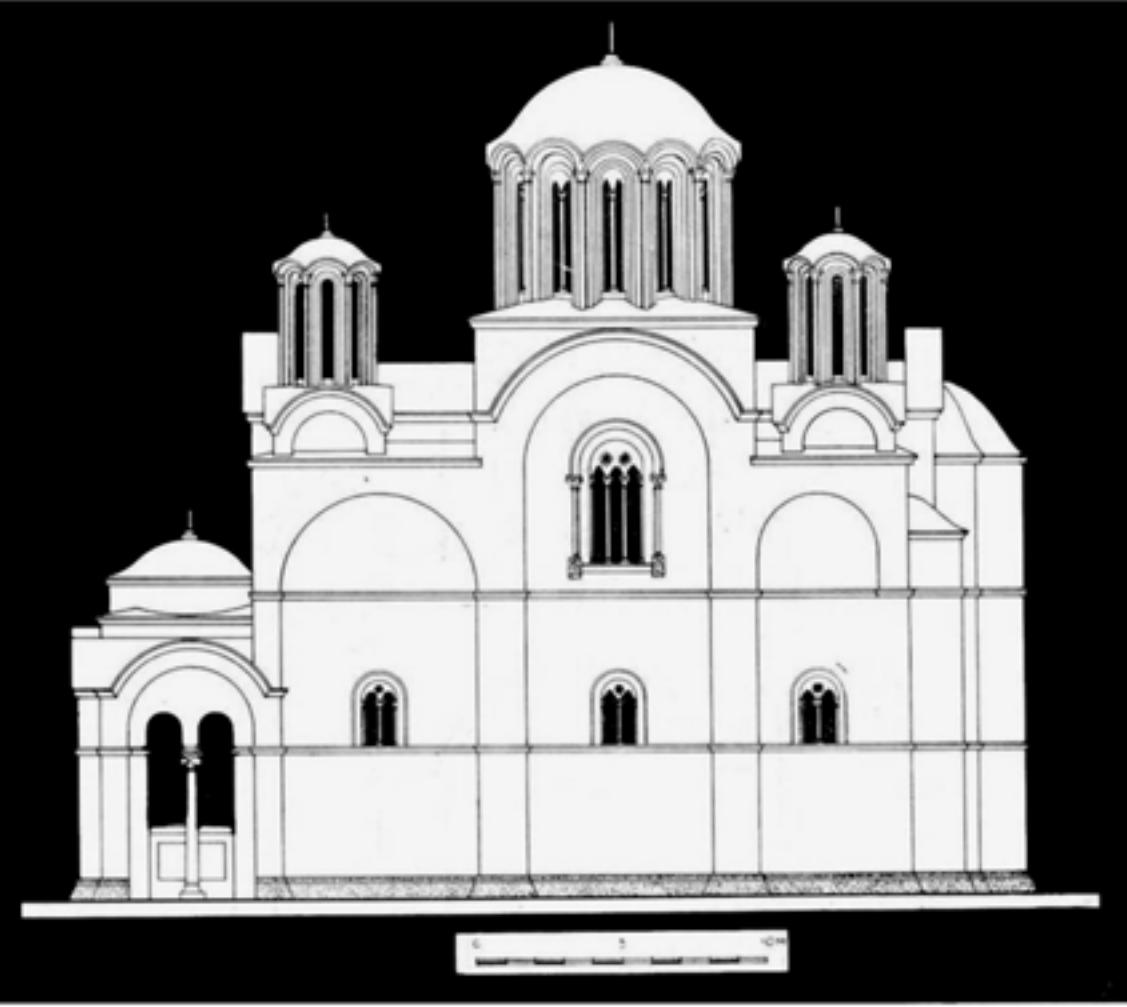
Sv. arhanđeli kod Prizrena,
ostaci manastira, pogled sa istoka

Sv. arhandeli kod Prizrena, manastirski kompleks, osnova

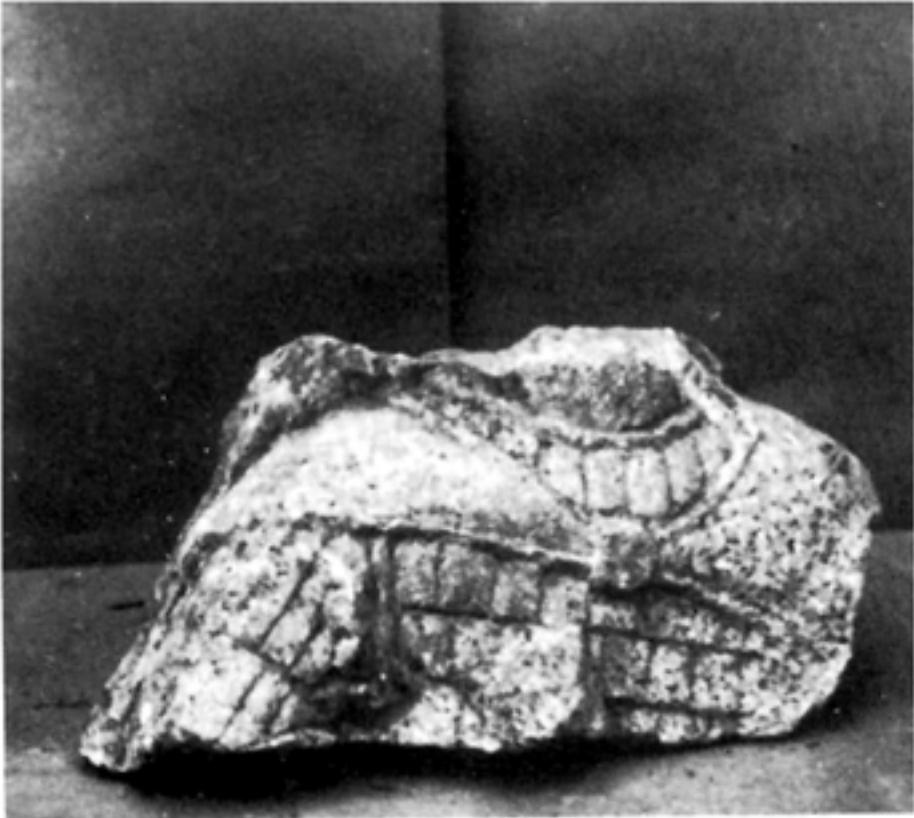
Sv. arhanđeli kod Prizrena, osnova
(grob cara Dušana uz južni zid zapadnog traveja)

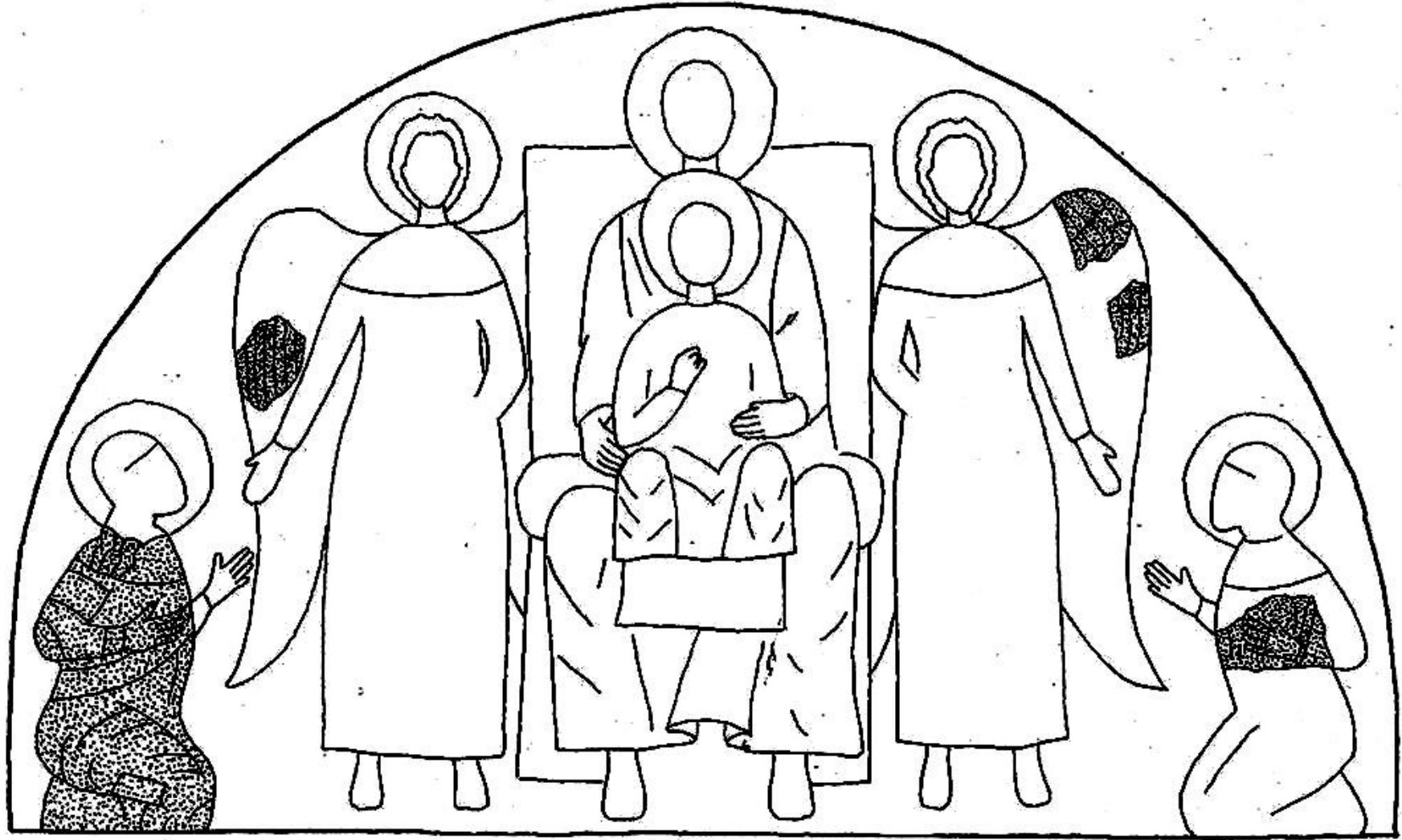
Sv. arhanđeli kod Prizrena,
Rekonstrukcija južne i zapadne fasade

Sv. arhanđeli kod Prizrena, fragmenti kamene plastike
portreta cara Dušana u luneti zapadnog portala i
portret cara Dušana na pseudosarkofagu(?)

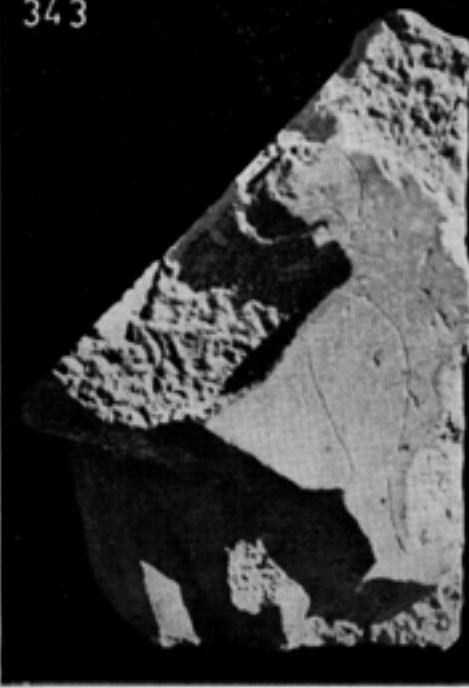

Sv. arhandđeli kod Prizrena, fragmenti kamene plastike
predstave arhandđela i portreta kralja Uroša(?)
u luneti zapadnog portalna

Sv. arhanđeli kod Prizrena,
rekonstrukcija lunete zapadnog portala
na osnovu fragmenata kamene plastike
car Dušan na sevenom kraju i kralj Uroš na južnom kraju

343

344

C.I. 340

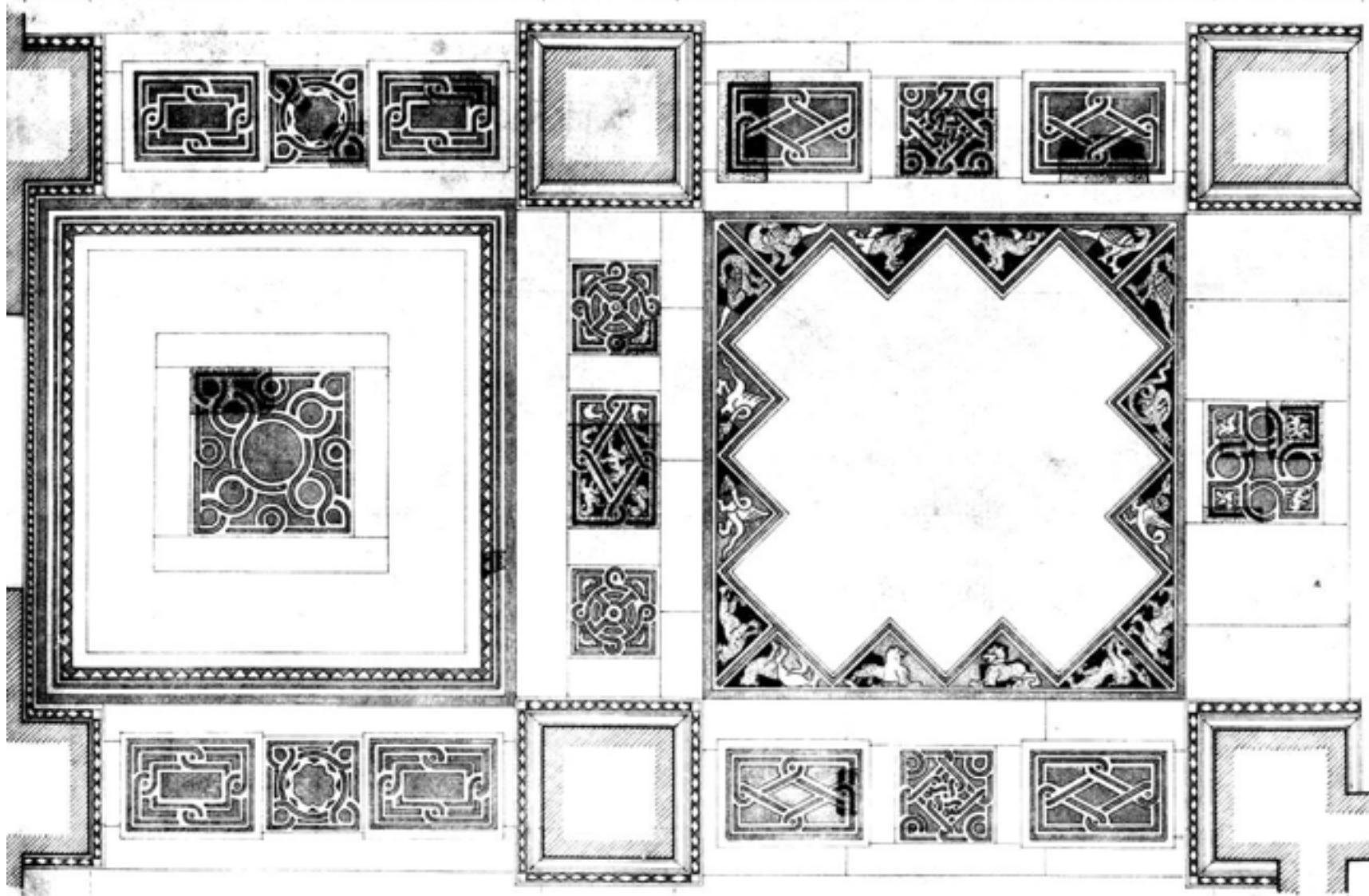
345

346

Sv. arhanđeli kod
Prizrena,
fragmenti
kamenog
mozaičkog
poda

Sv. arhanđeli kod Prizrena,
rekonstrukcija dela kamenog mozaičkog poda

Sv. arhanđeli kod Prizrena, slikarstvo,
fragmenti fresaka, ranije stanje

Sv. arhanđeli kod Prizrena, slikarstvo,
fragmenti fresaka

Sv. arhanđeli kod Prizrena, slikarstvo,
fragmenti fresaka

Mateič, Bogorodičina crkva, arhitektura

Manastirsku crkvu velikih dimenzija posvećenu Bogorodici u Skopskoj Crnoj Gori (severno od Skoplja) podigao je car Dušan sa članovima svoje porodice, sudeći prema izgledu portreta, u vreme oko 1345.

(Ranije datovanje u doba nakon smrti cara Dušana)

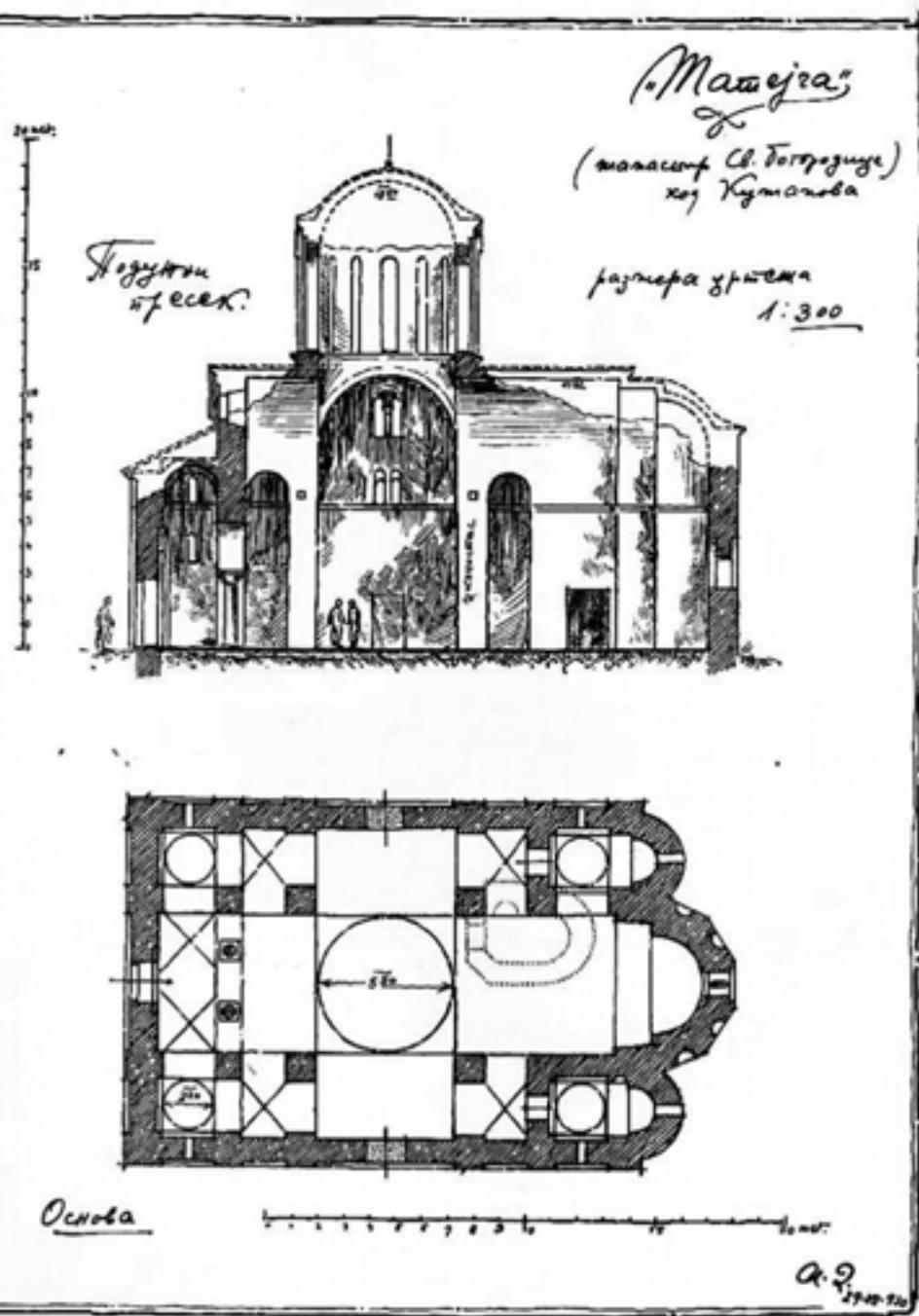
Crkva je u obliku izduženog razvijenog upisanog krsta s pet kupola, sa razvijenim oltarskim prostorom sa proskomidijom (posvećenom zaštitnici hrama Bogorodici) i đakonikonom (posvećenim sv. arhanđelima) i sa krajnjim zapadnim travejem koji čini prostor priprate

Građena je alternacijom kamena i opeke

Mateič, Bogorodičina crkva, pogled sa jugozapada .

Mateič,
Bogorodičina
crkva,
presek i osnova

Mateič, Bogorodičina crkva, pogled s juga

Mateič, Bogorodičina crkva, slikarstvo

Crkva je oslikana, sudeći prema izgledu portreta članova porodice cara Dušana, između 1348. i 1352.

Slikarstvo je prilično postradalo u gornjem delu hrama, a freske u kupolama sačuvane su u malobrojnim tragovima

Na ukrašavanju je radilo više prilično obrazovanih i darovitih slikara koji su uneli sveže novine

Oni u scene unose žanr-motive, a figure ponekad odevaju u savremenu nošnju, meko modeluju zaobljeni reljef inkarnata negovanim crtežom i finim sazvučjima boja

Slikarstvo podseća na ostvarenja ohridskog slikara Jovana Teorijanosa, pa se ne isključuje mogućnost da je delo njegove radionice

Mateič, Bogorodičina crkva, slikarstvo, program

U oltaru su većinom uobičajene predstave dopunjene scenama ciklusa iz naosa
koje ulaze u ovaj prostor

Slikarstvo u kupolama veoma je oštećeno i njegov program ne može se
rekonstruisati

U naosu, pored ciklusa Velikih praznika (očuvanog samo u tragovima), na zidovima
su bila prikazana i Stradanja i Čuda, na južnoj strani naosa spev posvećen
Bogorodici (Akatist) i na severnoj Dela apostolska, potom životi sv. Jovana i sv.
Dimitrija, kao i ciklus zaštitnice hrama Bogorodice (u proskomidiji), što su ciklusi
koji se vide i u Dečanima

Pojavljuju se i ciklus arhanđela Mihaila (u đakonikonu) i posebne predstave Sv.
trojice

U donjoj zoni, pored brojnih figura svetitelja, nalaze se portreti cara Dušana i
njegovog sina i supruge predstavljeni u srednjem traveju na južnom zidu

U priprati su Vasseljenki sabori među kojima je i jedan srpski (Sabor cara
Stefana/Dušana), legenda o caru Avgaru (o svetom ubrusu), ciklusi sv. Antonija
Velikog i proroka Ilike, Loza Jesejeva i neobična Loza vladara u kojoj su
predstavljeni Nemanjići zajedno sa bugarskim i vizantijskim vladarima

U donjoj zoni su stojeće figure svetitelja

Mateič, Bogorodičina crkva, između 1348. i 1352, naos, srednji travej,
portreti, car Dušan i carica Jelena i kralj Uroš V

Mateič, Bogorodičina
crkva, slikarstvo,
oltar

Mateič,
Bogorodičina
crkva, slikarstvo,
naos, južni zid

Mateič,
Bogorodičina
crkva,
slikarstvo,
naos, severni
zid

Mateič, Bogorodičina crkva, slikarstvo, naos,
Dela apostolska

Mateič, Bogorodičina crkva, slikarstvo, naos,
Bogorodičin Akatist

Mateič,
Bogorodičina
crkva, slikarstvo,
naos,
detalj iz ciklusa sv.
Jovana Krstitelja

Mateič, Bogorodičina crkva, slikarstvo, naos,
svetitelji

Mateič, Bogorodičina crkva, slikarstvo, priprata,
Vaseljenski sabori

Mateič, Bogorodičina crkva, slikarstvo, priprata, scene

Mateič,
Bogorodičina
crkva, slikarstvo,
priprata,
Loza Jesejeva

Mateič, Bogorodičina crkva, slikarstvo, priprata,
Loza vladara, detalj

Mateič, Bogorodičina crkva, slikarstvo, priprata,
Loza vladara, detalj

Lesnovo, Arhanđeo Mihailo, arhitektura

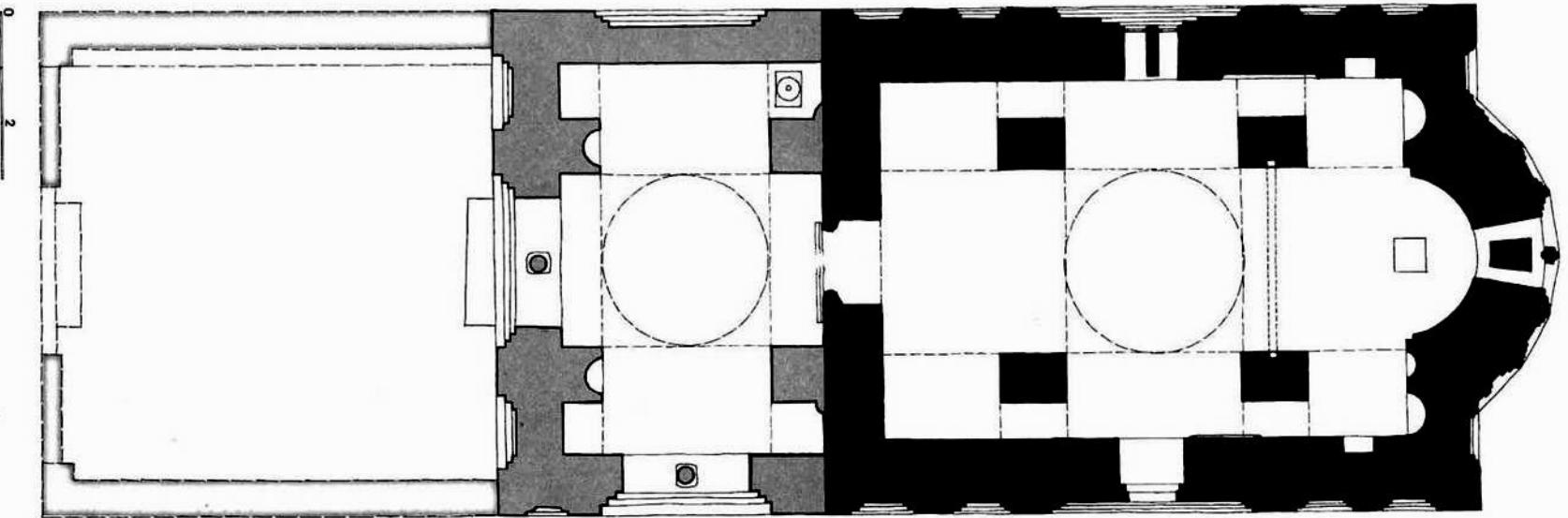
Manastirsku crkvu podigao, na mestu gde se podvizaо sv. Gavriло Lesnovski, vlastelin Jovan Oliver, u vreme kada je nosio zvanje velikog vojvode, kako svedočи natpis uklesan iznad vrata što vode iz priprate u naos, 1340/41.

Nakon što je crkva pretvorena u episkopsko sedište (odlukom Sabora u Skoplju 1347) dograđena je priprata, kako kazuje grčki natpis ispisan nad vratima što vode iz priprate u naos (iznad stariјeg natpisa), oslikana 1349. po nalogu Jovana Olivera, tada despota, što značи da je dograđana 1347/48.

Crkva je u obliku izduženog razvijenog upisanog krsta s kupolom

Priprata je otvorena, podeljena u tri broda, dva bočna koji su zasvedeni poprečnim poluobličastim svodovima i srednji nadvišen kupolom

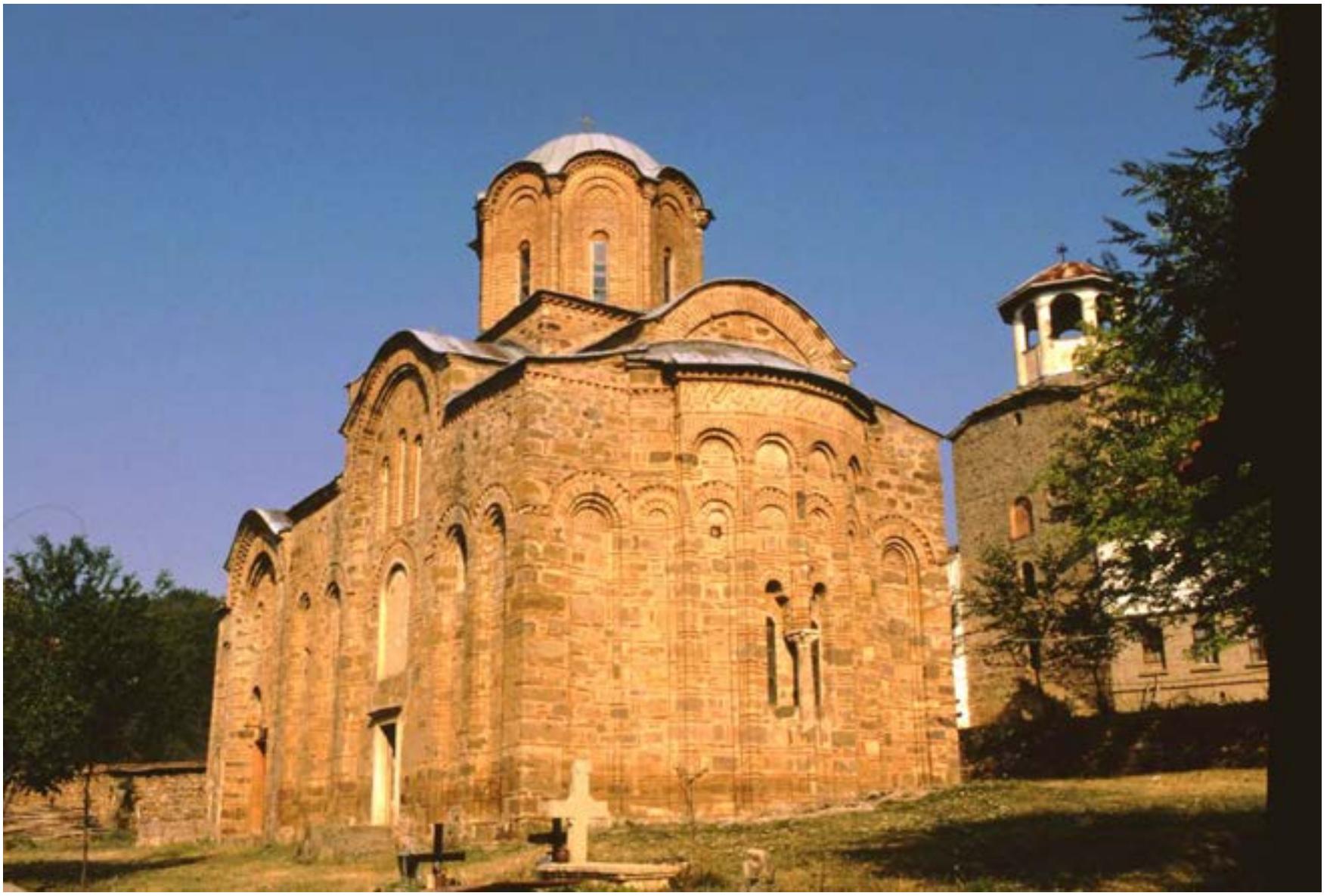
Građena je alternacijom kamena i dva reda opeke

Lesnovo, Arhanđeo Mihailo, osnova

Lesnovo, Arhanđeo Mihailo,
pogled s jugozapada (levo),
pogled sa severa (desno)

Lesnovo, Arhanđeo Mihailo, pogled s jugoistoka

+ създа се син свѣтлыи и чес(т)най храмъ великаго воеводе вѣшних силь. архистратига
михailа. създа се и съврьши се. въ дни стефан(а) крал(а). съ трюдомъ. і подани-
емъ раба б(ож)нага ішан(а) великаго воеводе шливера. и подроужниа его рабъ
б(о)жню анноу. марѣ и възвлебленнаго емъ с(ы)на краника. въ лѣт(о). с. ѿ. љ. ћ.
се же села и метохіе. село конь цркве лѣсново. съ заселкомъ луковъ и 8 баковѣ
црквь с(вѣ)т(о)га николе съ селомъ. і на рѣцѣ заселькъ глобица
и село добреево и 8 дрѣвѣнои. с(вѣ)ты елисен и заселькъ пещно и с(вѣ)ты прокопи.
и катѣнь влах(а) на строни и 8 щипѣ с(вѣ)ты никола поп сїфневъ. и. ю. кѣкен.

+ съзасен съ тѣнильи. хъ велко вонводыши мисль астрианхайл. съ засен съ вѣши се. въ дни стефана. съ трюдомъ і подани-
емъ рабнайша велико говоеводеславера. и подоужна е горбухиничортичъ изъ лобленчио мусимарака. въ з. ѿ. љ. ћ.
се же селни тохіе. село конь луковъ и ѡбжовъ и рѣвѣстокъ съ селомъ і пещица съ заселькъ глобици
и село добреево и 8 щипѣ съ заселькъ пещици и прокопи. и катѣнь влах(а) на щипѣ съ заселькъ глобици

Lesnovo, Arhanđeo Mihailo, natpis o izgradnji hrama
(uklesan iznad vrata što vode iz priprate u naos, 1340/41)

Lesnovo, Arhanđeo Mihailo, slikarstvo, crkva

Crkva je oslikana, kako upućuju izmene natpisa uz portret ktitora, oko 1342-1343. (kada je Jovan Oliver nosio titulu sevastokratora)

U oltaru su većinom uobičajene predstave, a izuzetak čine predstave Hrista arhijereja u oltarskoj apsidi i niši đakonikona i Opela Gavrila Lesnovskog na severnom zidu proskomidije

U kupoli, pored uobičajenih predstava, nalazi se Nebeska liturgija

U svodovima i višim zonama naosa su, pored Velikih praznika, ciklusi Stradanja i Čuda i sv. arhanđela (patrona hrama)

U donjoj zoni, pored brojnih figura svetitelja među kojima su i sv. Simeon i sv. Sava, u srednjem traveju na severnom zidu predstavljen je portret ktitora sevastokratora Jovana Olivera (uz koga je ispravljeni natpis koji navodi njegovo napredovanje u karijeri- veliki čelnik/ veliki sluga/ veliki vojvoda/ veliki sevastokrator/ despot)

Na ukrašavanju su radila četvorica zografa nejednakih mogućnosti, ali bliskog izraza, koji su sledili estetski tok pojačane ekspresije u kojem dominiraju nemir, pokret, drama podvučeni jarkim bojama

Lesnovo, Arhanđeo Mihailo, slikarstvo, naos,
portret sebastokratora Jovana Olivera

Lesnovo, Arhanđeo Mihailo, slikarstvo, naos,
portret sebastokratora Jovana Olivera

Lesnovo, Arhandedo Mihailo, slikarstvo, oltar,
Opelo nad sv. Gavrilom Lesnovskim

Lesnovo, Arhanteo Mihailo, slikarstvo, oltar

Lesovo, Arhanđeo
Mihailo, slikarstvo,
oltar, đakonikon

Lesnovo, Arhanđeo Mihailo, slikarstvo, naos, kupola, pandantifi

Lesnovo, Arhanđeo Mihailo, slikarstvo, naos, scene

Lesnovo, Arhanđeo Mihailo, slikarstvo, naos, scene

Lesovo, Arhanđeo Mihailo, slikarstvo, naos, svetitelji .

Lesnovo, Arhanđeo Mihailo, slikarstvo, naos, svetitelji
(sv. Simeon i sv. Sava)

Lesnovo, Arhanđeo Mihailo, slikarstvo, priprata

Priprata je, kako kazuje grčki natpis ispisan nad vratima što vode iz priprate u naos, oslikana 1349. po nalogu despota Jovana Olivera

U kupoli su uobičajene predstave (kakve se obično nalaze u kupoli nad naosom), dok su u pandantifima Učiteljstva sv. otaca

U svodovima i u višim delovima zidova su:

starozavetne scene vezane za Bogorodicu (istok),

ilustracije poslednjih psalama (jug),

poučne scene (zapad) i

Vizija proroka Jezekilja i scene iz žitija sv. Jovana Krstitelja (sever)

U donjoj zoni nalaze se mnogobrojne figure svetitelja, među kojima važno mesto imaju svetitelji imenjaci ktitora

Ceo severni zid zauzimaju monumentalni portreti:

porodice cara Dušana u gornjem redu i

porodice despota Jovana Olivera u donjem redu

Slikari, verovatno iz Ohrida, uprkos pojačanoj ekspresiji, još uvek čuvaju daleka sećanja na klasicističke uzore

Lesnovo, Arhanđeo Mihailo,
priprata, 1349.
Portreti
vladara (carica Jelena, car Dušan
i kralj Uroš V) i
ktitora (despotica Marija i despot
Jovan Oliver sa sinovima)

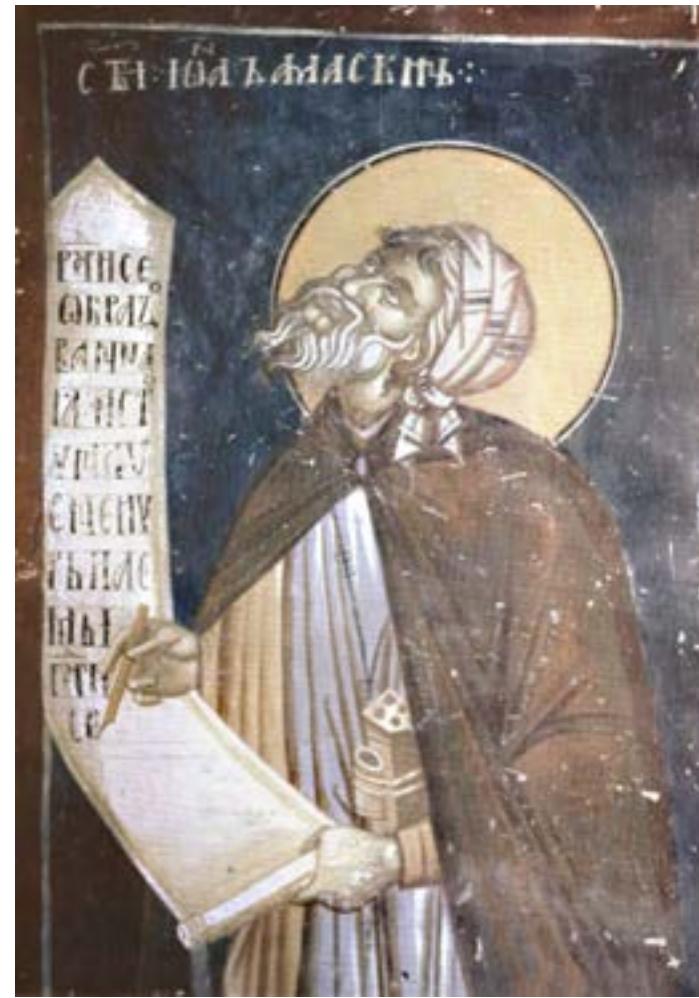
Lesnov, Arhandedo Mihailo, slikarstvo, priprata, kupola, pandantifi

Lesnovo, Arhanđeo
Mihailo, slikarstvo,
priprata, istočni deo

Lesnovo, Arhanđeo Mihailo, slikarstvo, priprata, južni deo

Lesnovo, Arhanđeo Mihailo,
slikarstvo, priprata,
svetitelji

Car Uroš V (1355-1371)

prva decenija vlasti

Prostrano carstvo držalo se na okupu zahvaljujući vezama lične odanosti visoke vlastele caru Dušanu koji je umro 1355.

Već 1356. južne oblasti počele su da se odcepljuju: gospodar Eира i Tesalije samostalno je zavladao svojim teritorijama, a despot Simeon (mlađi Dušanov brat) u Kosturu proglašio sebe za cara i potpuno se otrgao od Uroševa vlasti i potom zavladao i Tesalijom

Posle nekog vremena stvarni gospodari zapadnih i primorskih oblasti postali su knez Vojislav Vojinović i braća Balšići

U istočnim delovima stožer je bila carica udovica Jelena sa dvorom u Seru
Na krajnjem severu, u Braničevu, dva velikaša su se zavadila, pa se oštećeni podčinio ugarskom kralju

Car Uroš V je tokom prve decenije svoje vladavine izgubio vlast na mnogim teritorijama

Država u doba prvih godina vladavine cara Uroša

Car Uroš V (1355-1371) savladarstvo od 1365. do 1371.

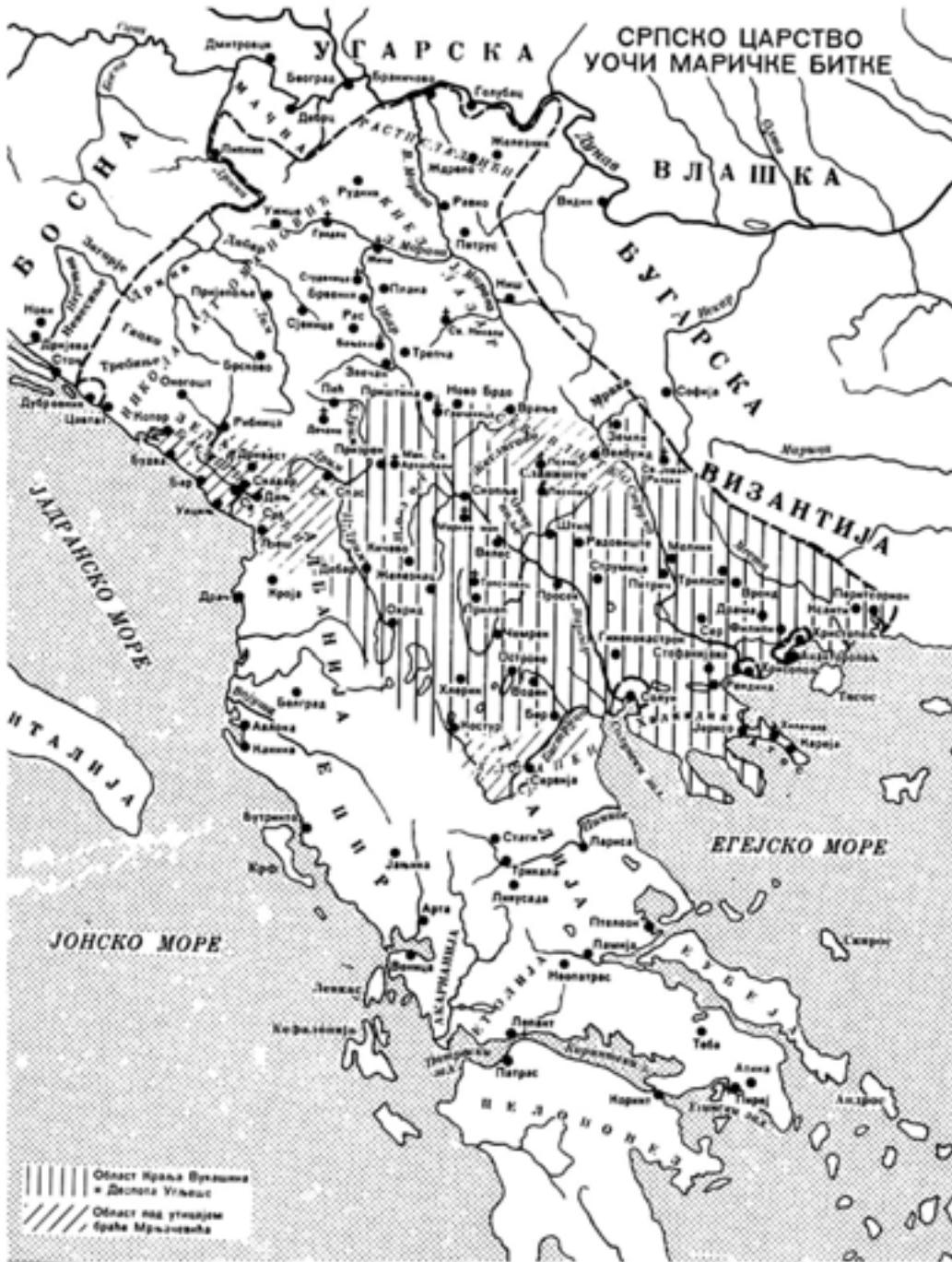
Sredinom 1365. učinjen je pokušaj da se stanje popravi time što je uz cara postavljen kralj savladar Vukašin (Mrnjavčević), gospodar teritorije u zapadnoj Makedoniji s centrom u Prilepu

Međutim, ono što je trebalo da obezbedi jedinstvo, izazvalo je nove podvojenosti, jer su cara i kralja vukle na svoju stranu grupe zavađenih velikaša

Odbacivanje i potiskivanje cara može se prepoznati i u tome što je Vukašin svog prvenca Marka uzeo za "mladog kralja" i tako ga naznačio kao naslednika

Nije poznato gde se nalazio car Uroš V dok je bio u sukobu sa svojim savladarom Vukašinom

U svakom slučaju, car se vratio na presto posle Maričke bitke u kojoj je Vukašin izgubio život (26. septembra 1371), ali je ubrzo umro (2. ili 4. decembra 1371)

Država pred kraj vladavine cara Uroša

Država u doba prvih godina vladavine cara Uroša (levo)
 Država pred kraj vladavine cara Uroša (desno)

Psača, Sv. Nikola, arhitektura

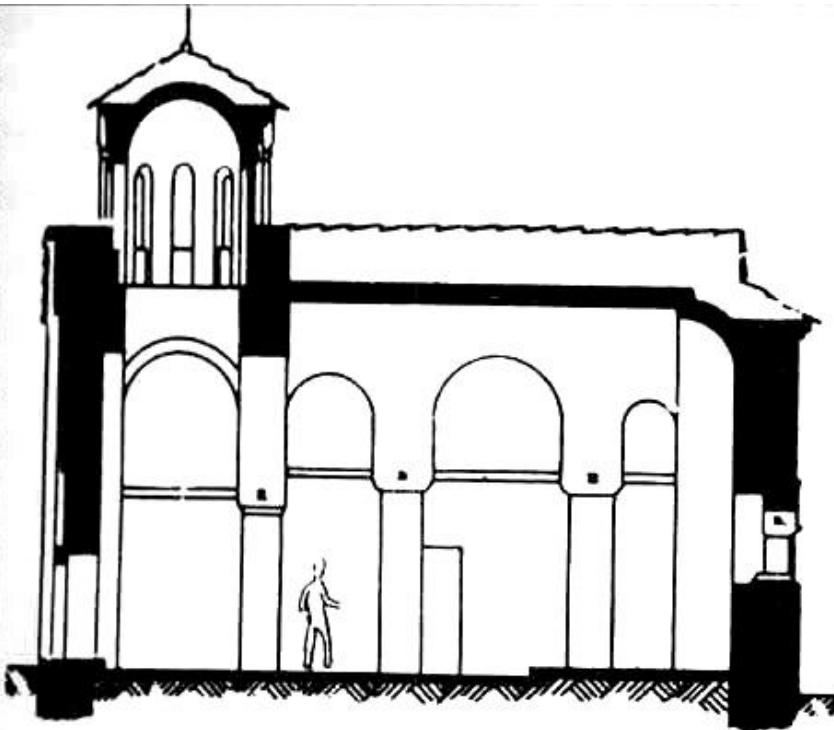
Crkvu je podigao vlastelin cara Dušana Vlatko svakako do 1355. kada je car poveljom potvrdio prilaganje hrama Hilandaru

Crkva je osnove sažetog upisanog krsta sa srednjim travejem koji je nekada bio zasveden kupolom i sa pripratom, odvojenom od naosa parom stubaca, podeljenom na tri broda od kojih je srednji natkrilan kupolom

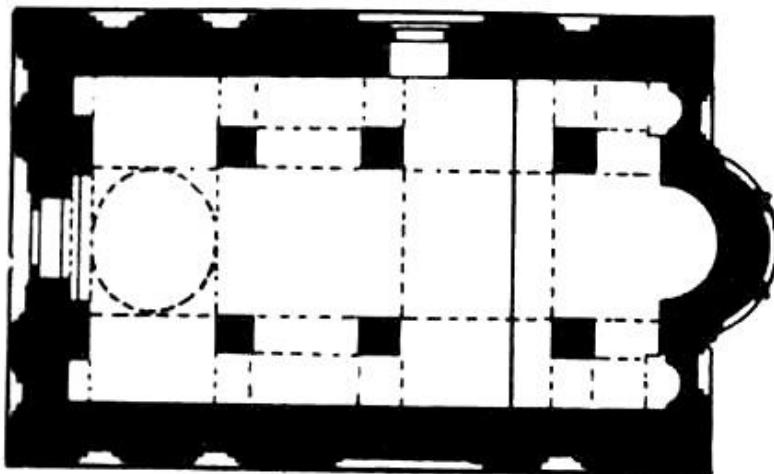
Građena je kamenim tesanicima koje okružuju po dva reda opeke (kloazone tehnikom)

Psača, Sv. Nikola, pogled s jugozapada

Psača, Sv. Nikola,
presek i osnova

Psača, Sv. Nikola, pogled s juga

.

Psača, Sv. Nikola, slikarstvo

Crkva je, prema portretima ktitora, oslikana zalaganjem sebastokratora Vlatka i kneza Paskača, a sudeći po portretima vladara, ukrašena je između 1365. i 1371.

Slikarstvo u svodovima i višim zonama zidova dosta je stradalo
U oltaru su uobičajene scene među kojima se izdvaja Hristos sveštenik u proskomidiji

Kupola je potpuno uništena

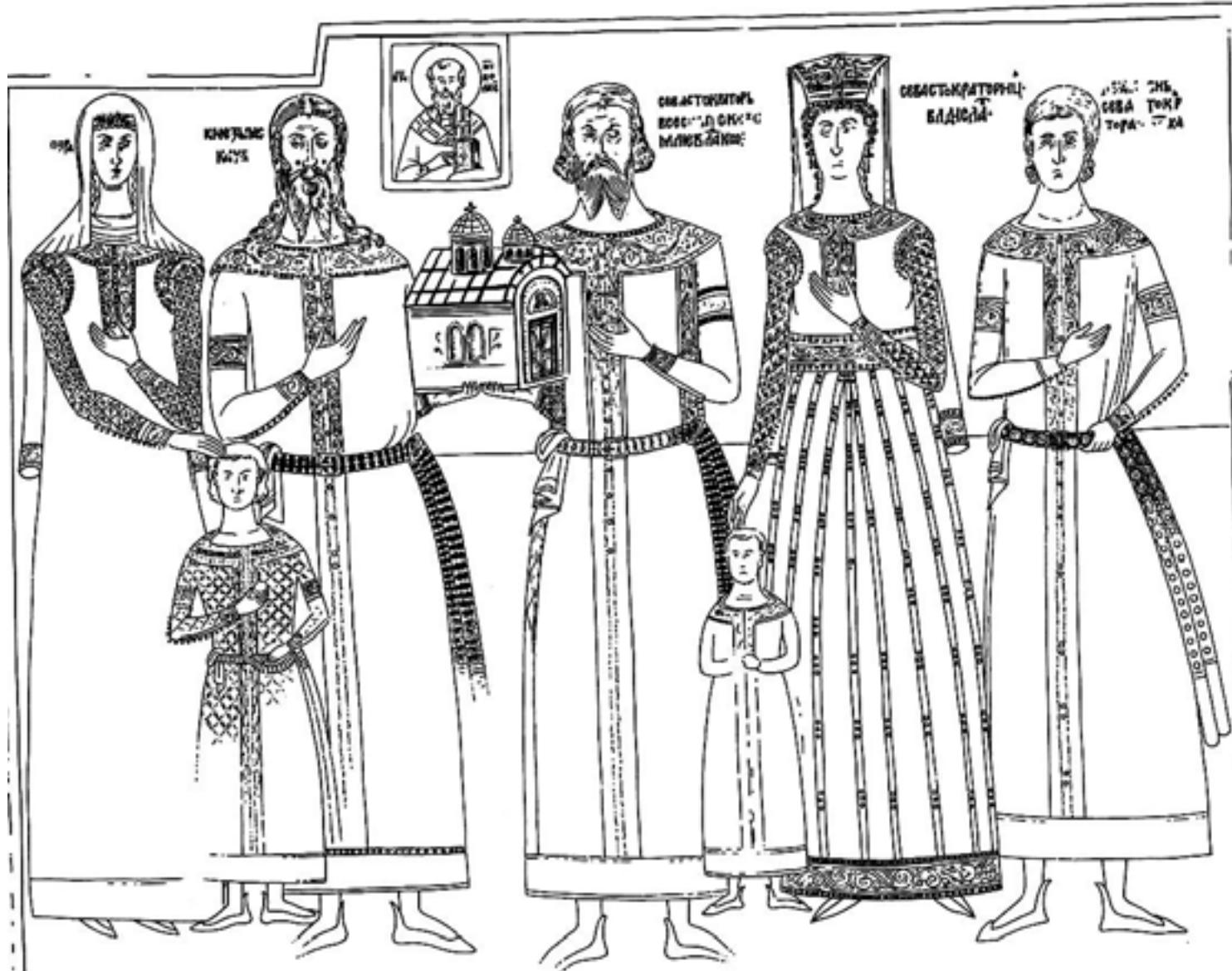
U višem delu zidova vide se poneka scena Velikih praznika i ciklus Stradanja
U donjoj zoni su brojne figure svetitelja među kojima su sv. Simeon Nemanja i sv. Sava

U priprati u kupoli preostale su jedino predstave Učiteljstva sv. otaca (kao u Lesnovu)

U višem delu zidova očuvan je ciklus sv. Nikole (patrona hrama)

U donjoj zoni, pored figura svetitelja, nalaze se portreti vladara na severnom zidu i portreti ktitora na južnom

Slikari uobličavaju scene malih razmara, ali pune života, neguju snažni i svež kolorit i pružaju izvanredne portrete lišene laskanja i uverljivo izražajne likove svetitelja otkrivajući novi duh vremena

Psača, Sv. Nikola, između 1365. i 1371., južni zid, portreti ktitora
(knez Paskač i sebastokrator Vlatko sa porodicama)

Psača, Sv. Nikola, južni zid, portreti ktitora
(knez Paskač i sevastokrator Vlatko sa porodicama)

Psača, Sv. Nikola, severni zid,
Sv. Konstantin i Jelena i portreti vladara (cara Uroša V i kralja Vukašina)

Psača, Sv. Nikola, slikarstvo, pogled ka istoku

Psača, Sv. Nikola, slikarstvo, scene

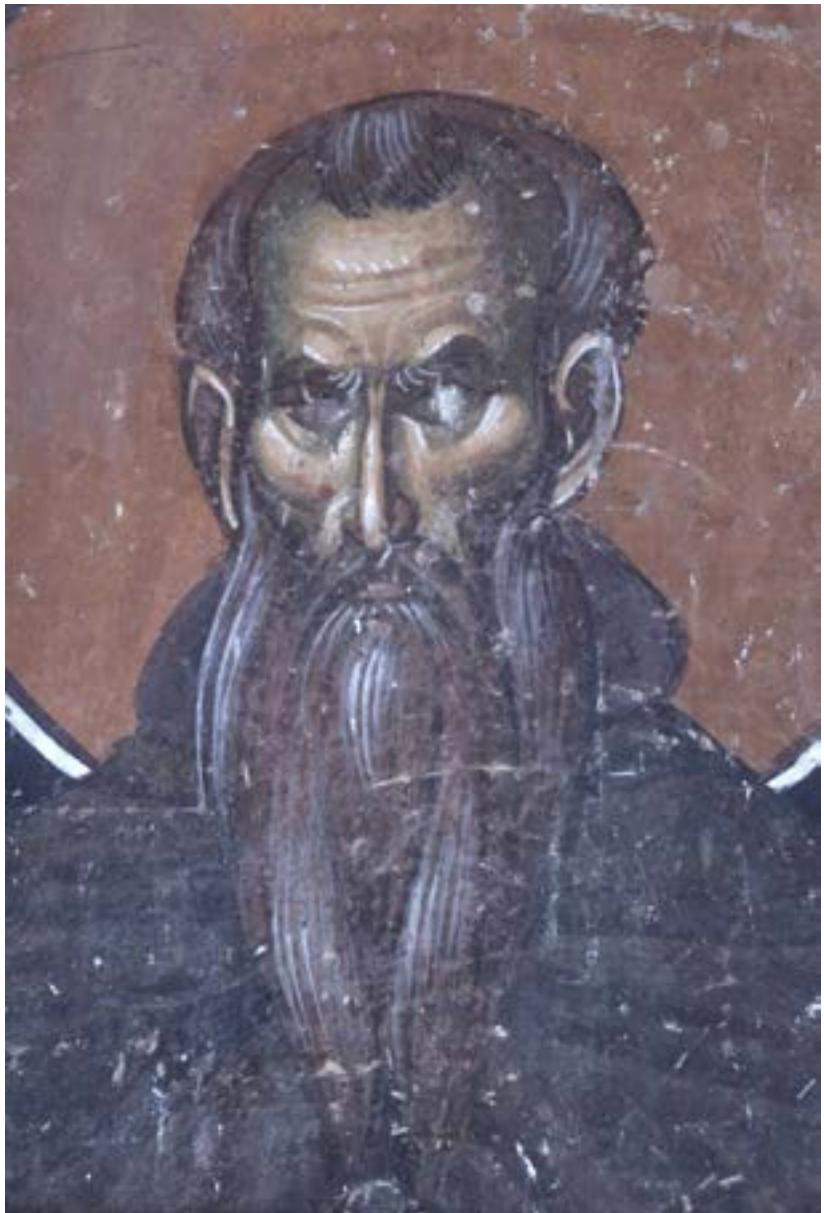
.

Psača, Sv.
Nikola,
slikarstvo,
svetitelji

Psača, Sv. Nikola, slikarstvo, svetitelji .

Psača, Sv. Nikola, slikarstvo, svetitelji, detalji

•

Teritorije posle propasti carstva

Srpske zemlje nakon Maričke bitke (26. septembra 1371)

Poraz združenih vojski kralja Vukašina i despota Uglješe na Marici imao je mnogobrojne dalekosežne posledice

Umesto da Turci budu potisnuti iz Evrope, otvoren im je put za dalja i veća osvajanja

Vazali Osmanlija postali su ne samo naslednici poraženog Vukašina, već i vizantijski i bugarski car, kao i braća Dragaši (Dejanovići)

Vukašinovi naslednici, kralj Marko i kraljević Andrijaš, ostali su ograničeni na Makedoniju zapadno od Vardara sa dvorom u Prilepu

Kralj Marko, kao i Konstantin Dragaš (Dejanović), poginuo je u Bici na Rovinama (1395) i zemlje Mrnjavčevića neposredno su potčinjene Turcima

Markova braća Andrijaš i Dmitar otišli su 1394. u Ugarsku

Sušica, Sv. Dimitrije (Markov manastir), arhitektura

Manastir je, kako svedoči fresko-natpis iznad južnih vrata crkve, osnovan u doba cara Dušana 1346/47.

Nedavno je ukazano na to da je crkva, čiji je ktitor bio kralj Vukašin, izgrađena između 1365. i 1371.

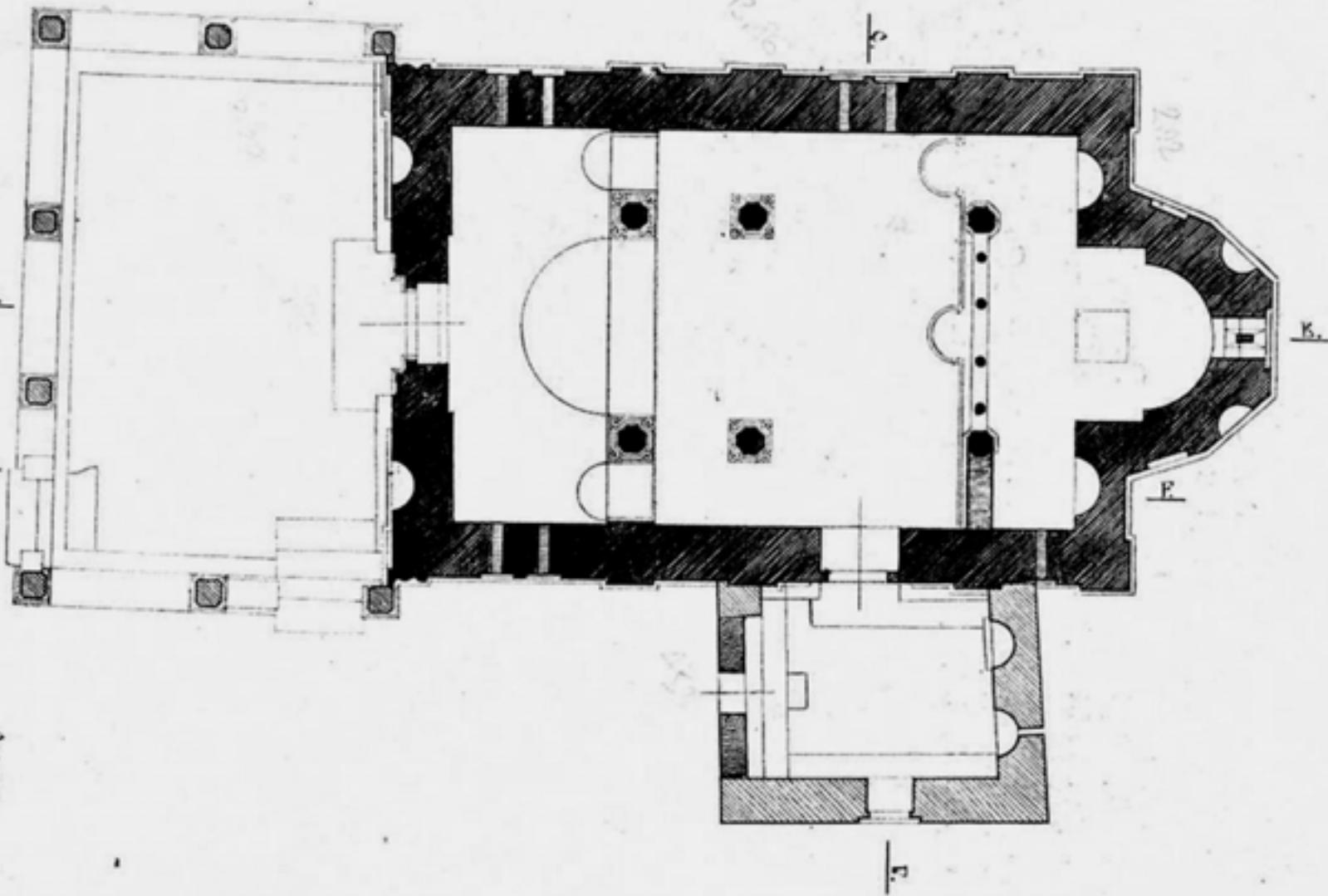
Crkva je u obliku izduženog razvijenog upisanog krsta s kupolom i s pripratom, odvojenom od naosa parom stubova, podeljenom u tri broda, dva bočna zasvedena poprečnim poluobličastim svodovima i srednji nadvišen kupolom

Otvorena spoljna priprata kasnije je podignuta

Građena je alternacijom kamena i dva reda opeke

Sušica, Sv. Dimitrije, pogled s juga

Sušica, Sv. Dimitrije, osnova

Sušica, Sv. Dimitrije, pogled s jugozapada

† НЕБОЛІСТІМЪ ОЦА НЕОПЛЬШЕНИЬ СПА. НЕШЕТЬ НЕСТГДХИ. СОБНОВИ
СЕНІ. ПІСЛІСТЫН ЕЖСТА ВНХРАМЬ. СТГН ВЕЛІКСОМНКАХ ВА ПОБЕДСОНОЦА,
ІМУРОУСУЦАДНМНК. ССЪДСРДІЕМЬ Н ПОТЬШЛІЕ БЛГОВЕРНА ГОКРАДА
ВЛКАШНІ ССЪБЛГОВЕРНІКРАЦЕ. ЕЛЕНЫ Н СПРѢБЛЮ БЛЕНЫ М҃СЮНТВРН
М҃СНОМЪ БЛБВНН КРАМЬ МАРК. М҃ НАРЕДЕ Н ВА НІШЕ НДНМІТО ВЛЂЗО ПЕ.
СЫЖЕ МАСТРЫЛАУ СЕ ЗАТН ВЛЂЗО Н Г. ВЪДНІ БЛГВРНДЦА СТЕФАНИХ РІСЛОВИ
ВА КРАДА ВЛКАШНІ ЈССЪВРШН СЕ ВЪДНІ БЛГВРНДА НХРНЛЮБН ВКРАДА МАРК.

Sušica, Sv. Dimitrije,
kalk natpisa o
osnivanju manastira i podizanju i oslikavanju crkve
iznad južnih vrata hrama

Sušica, Sv. Dimitrije, slikarstvo, crkva

Slikarstvo (i u crkvi i u priprati), kako svedoči fresko-natpis iznad južnih vrata crkve, nastalo je 1376/7. staranjem kralja Marka

Gotovo celokupnim programom slika projevavaju razmišljanja o zemaljskoj i nebeskoj crkvi i vlasti

U oltaru su velikim delom uobičajene predstave, dopunjene scenama ciklusa koje prelaze iz naosa, ali je u donjoj zoni prikazana Nebeska liturgija (uobičajena u kupoli)

U kupoli su uobičajene predstave

U svodovima i višim zonama naosa, pored Velikih praznika, nalaze se kalendar prikazan kao loza u koju su upisana poprsja svetitelja, ciklusi Stradanja i Čuda i Bogorodičin Akatist (koji teče celom dužinom crkve i priprate)

U donjoj zoni na severnom zidu uz ikonostas je carski Deizis kome prilaze sv. mučenici ratnici odeveni kao dvorani (nebeskog) cara

Na fasadi, iznad južnog ulaza, nalaze se vladarski portreti kralja Vukašina i kralja Marka

Sušica, Sv. Dimitrije, "Markov manastir", 1376/7, južna fasada,
portreti vladara (kralj Marko i kralj Vukašin)

Sušica, Sv. Dimitrije, "Markov manastir", priprata,
portreti vladara ktitora (kralj Marko, kralj Vukašin i kraljica Jelena)

Sušica, Sv. Dimitrije, slikarstvo, oltar

.

Sušica, Sv. Dimitrije, slikarstvo, oltar, proskomidija

Sušica, Sv. Dimitrije, slikarstvo, naos, kupola i svodovi .

Sušica, Sv.
Dimitrije,
slikarstvo,
naos, severni
zid
(kalendar sa
svetiteljima u
cvetnim
čašicama,
Stradanja,
Bogorodičin
Akatist i Carski
deizis)

Sušica, Sv. Dimitrije, slikarstvo, naos, severni zid .

Sušica, Sv. Dimitrije, slikarstvo, naos, scene

Sušica, Sv. Dimitrije, slikarstvo, naos, scene

Sušica, Sv. Dimitrije, slikarstvo, naos, scene

Sušica, Sv. Dimitrije, slikarstvo, priprata

U kupoli se nalazi Hristos Logos okružen svetima koji dolaze da se naslade premudrošću (vizija proroka Solomona o besmrtnoj trpezi)

U svodovima i višim delovima zidova prikazani su ciklusi sv. Dimitrija (patrona hrama) i sv. Nikole

U donjoj zoni, među figurama svetitelja koji većinom pripadaju nebeskom dvoru, na severnom zidu je ktitorski portret (veoma oštećen)

Slikari, potpuno neopterećeni klasicističkim načelima, snagom bujnog temperamenta i nesputanom maštom uneli su više kompozicionih smelosti i jače izraze verskog zanosa naglašene jedrim koloritom iskazujući potpunu opredeljenost za svet onozemaljskih vrednosti

Crkvu i pripratu oslikali su zografi koji su koristili i grčki jezik i srpski i jugo-slovenski pravopis, što upućuje na ljude različitog porekla, ali su verovatno pojedini od njih, sudeći po izgledu slika, bili iz Ohrida

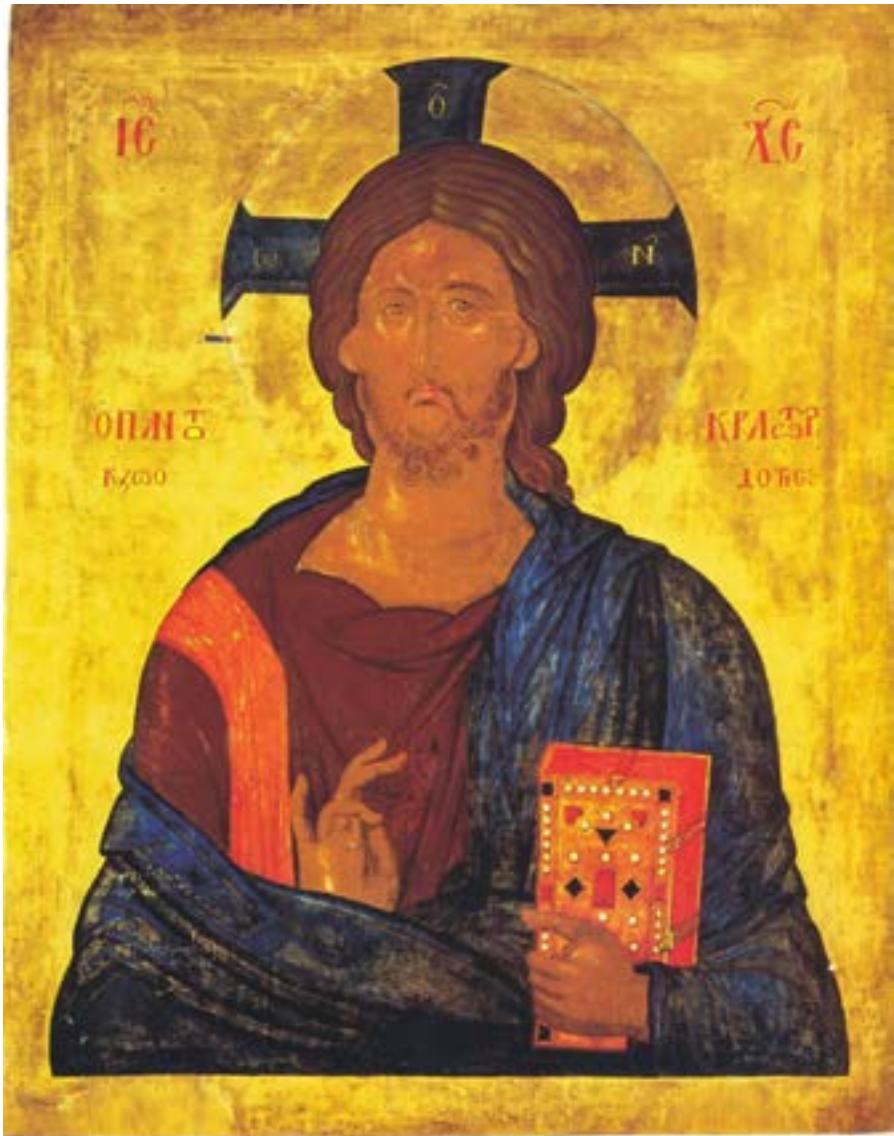
Sušica, Sv. Dimitrije,
slikarstvo, priprata,
kupola

Sušica, Sv. Dimitrije, slikarstvo, priprata, scene
(ciklus sv. Dimitrija)

Sušica, Sv. Dimitrije, slikarstvo, priprata, scene
(ciklus sv. Nikole)

Sušica, Sv. Dimitrije, slikarstvo, naos,
prestone ikone sa ikonostasa

Andrejaš, Sv. Andrija, arhitektura

Crkva je, kako svedoči fresko-natpis na zapadnom zidu crkve, zadužbina kraljevića Andrijaša oslikana 1388/89. brigom igumana Kirila Kalista, podignuta verovatno oko 1385. (pored toga na trakama koje kao horizontalni venci teku duž zidova unutra i spolja ispisan je tekst darovne povelje)

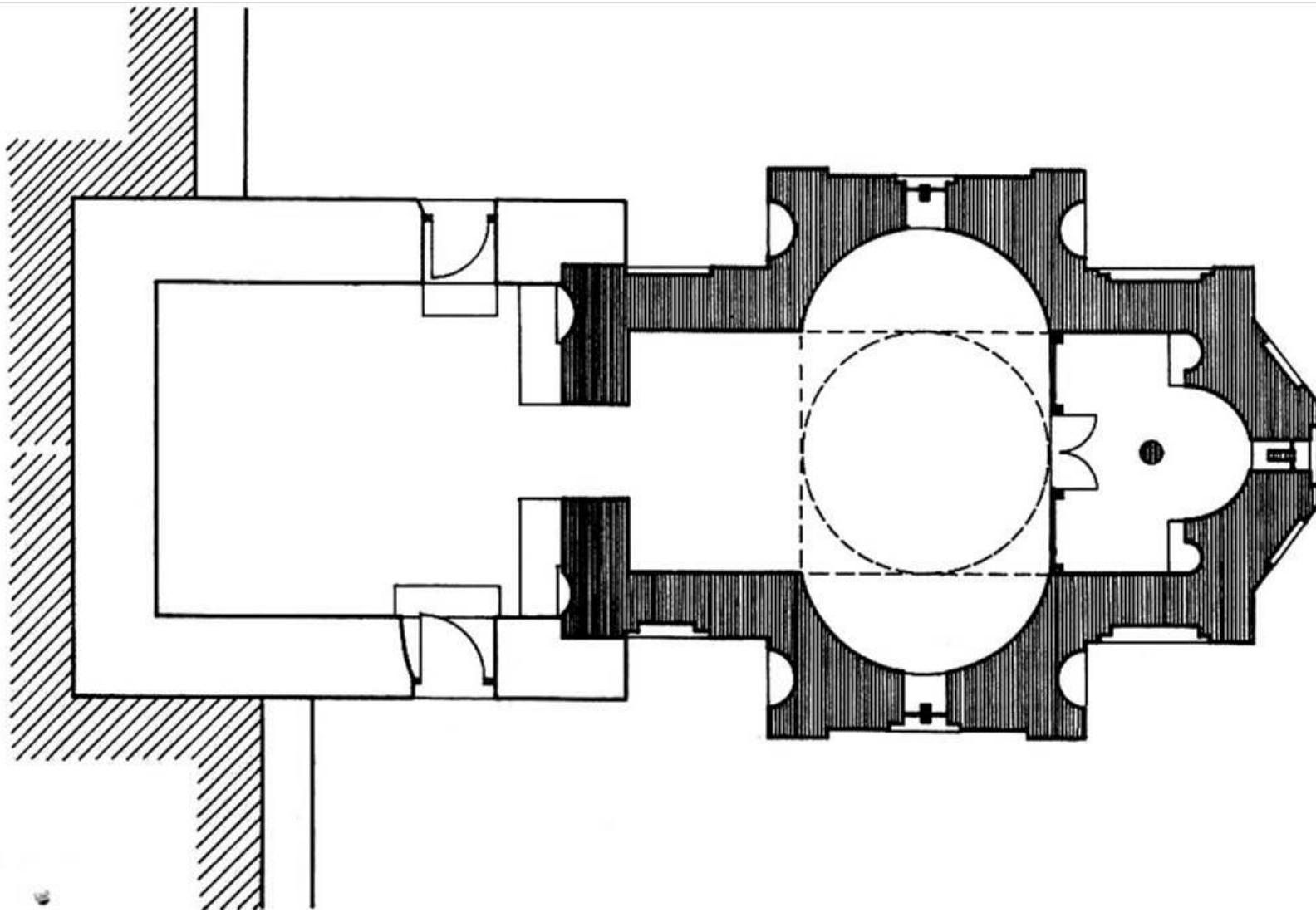
Malih je dimenzija i ima osnovu sažetog upisanog krsta sa kupolom i bočnim polukružnim pevničkim konhama koje su spolja pravougaono završene (pevničke konhe bile su uobičajene na Svetoj Gori)

Građena je kamenim tesanicima, a kupola alternacijom kamena i opeke

Priprata je kasnije podignuta

Andrejaš,
Sv. Andrija, pogled
sa istoka

Andrejaš, Sv. Andrija, osnova

Andrejaš, Sv. Andrija, pogled sa juga

Andrejaš, Sv. Andrija, slikarstvo

Crkva je, kako kazuje fresko-natpis na zapadnom zidu crkve, oslikana 1388/89.

U oltaru se nalaze uobičajene teme (zbog malih dimenzija crkve izostavljeno je Pričešće apostola)

U kupoli su prikazane uobičajene predstave

U svodovima i višim delovima zidova nalaze se ciklusi Velikih praznika i Stradanja

Ispod njih je niz poprsja svetitelja (među kojima su sv. Simeon Nemanja i sv. Sava)

U donjoj zoni nalaze se figure probranih svetitelja (oni u pevnicama dobili su velike žute natpise sa imenima), dok ktitorski portret nije prikazan

Natpisi uz scene i figure većinom su grčki, a na istorijskim natpisima srpskoslovenski

Crkvu su, kako svedoči fresko-natpis nad nišom proskomidije, oslikali mitropolit Jovan zogaf i njegov pomoćnik monah Grigorije

†Нъ болении не вако се рабите. И поспечено и не бѣ
сниедни оро дна. И съкрайши и не бѣ. Есе грѣхъ съета годину
съзва се и пописа се състнѣ и съетъни хриди. Бы и не ста го
если и бѣ въ убога да съахъ и прѣвѣза на го сълѣ. а то да
и полки го бѣ. Жртва и овѣтъ и обжиганіе и съета го да
блажокърица краљъ Кашмир и индіји краљъ Целеніа и съе
нелъ краљъ дубнога и лакота и краљъ паджакъ и хорицъ и цркви
и съалѣгдан и кнез зерлан съмето жони гранити и мѣтъ и аустрии
и юѣстъ краљъ и съе и христиански краљъ и овѣтъ и си на краљъ
и събокърица и съе и краљъ и съе
да хорицъ и съе
и съе и съе и съе и съе и съе и съе и съе и съе и съе и съе и съе и съе

Andrejaš, Sv. Andrija, ktitorski natpis, zapadni zid crkve

ПОЧЕНИ ГНЕСРДАСЕО
СГО ИМОГО ГРѢШИГО.
ІАСАИИ НЕОПОЛНДА
НРРНГОРИМОНІГНСѢШИЗ.

Andrejaš, Sv. Andrija, potpis slikara, proskomidija

Andrejaš, Sv. Andrija, slikarstvo, oltar

Andrejaš, Sv. Andrija, slikarstvo, scene

Andrejaš, Sv. Andrija, slikarstvo, scene

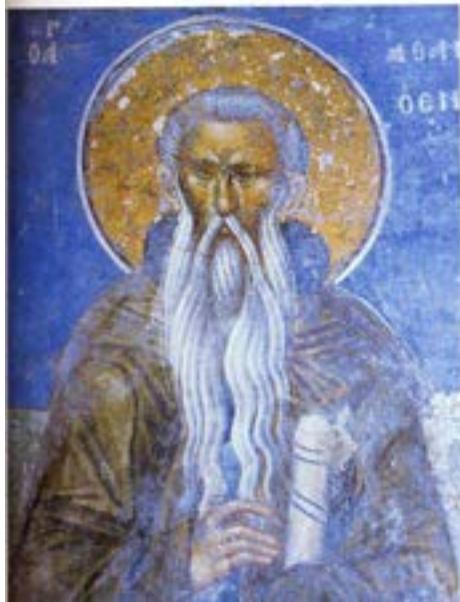
Andrejaš, Sv. Andrija, slikarstvo, svetitelji

VII a. Ss. Ephraim der Syrer

VII b. Ss. Makarios

Andrejaš,
Sv. Andrija,
slikarstvo, svetitelji

Mitropolit Jovan zograf

Mitropolit Jovan je slikar klasicističkog obrazovanja koji je dobro poznavao i novija ostvarenja vizantijskih slikara iz velikih umetničkih središta i umeo spretno da primeni iskustva ranijeg klasicizma Paleologa prilikom oblikovanja prostora i postavljanja fino oblikovanih voluminoznih figura uvijajući ih u poseban kolorit hladnih harmonija

Poreklom je iz prilepskog kraja, gde je njemu i njegovom bratu (slikaru jeromonahu Makariju) deda, monah German, ostavio manastir kao zadužbinu (ukrašenu freskama 1368/69)

Braća su se brinula o ovom posedu sve do poslednjih godina XIV veka

Posle pogibije kralja Marka na Rovinama (1395) Jovan i Makarije izgubili su podršku i prihode

Jovan je u jednom zapisu koji je sastavio njegov brat 1421/22. pomenut kao svetopočivši, a još pre 1402. braća su ustupila porodičnu zadužbinu svom kmetu Konstantinu Đurđiću da se o njoj stara

Pred kraj života Makarije se vratio u Zrze i obnovio ikone na starom ikonostasu

Uz prestonu ikonu Hrista Spasa i Životodavca koju je 1393/94. uradio mitropolit Jovan zograf, dodao je 1421/22. ikonu Bogorodice Pelagonitise i ikone Deizisnog čina

Mitropolit Jovan zograf,
Ikona Hrista Spasa i
Životodavca,
1393/94.
Manastir Zrze kod
Prilepa

Jeromonah Makarije,
Ikona Bogorodice
Pelagonitise,
1421/22.
Manastir Zrze kod
Prilepa

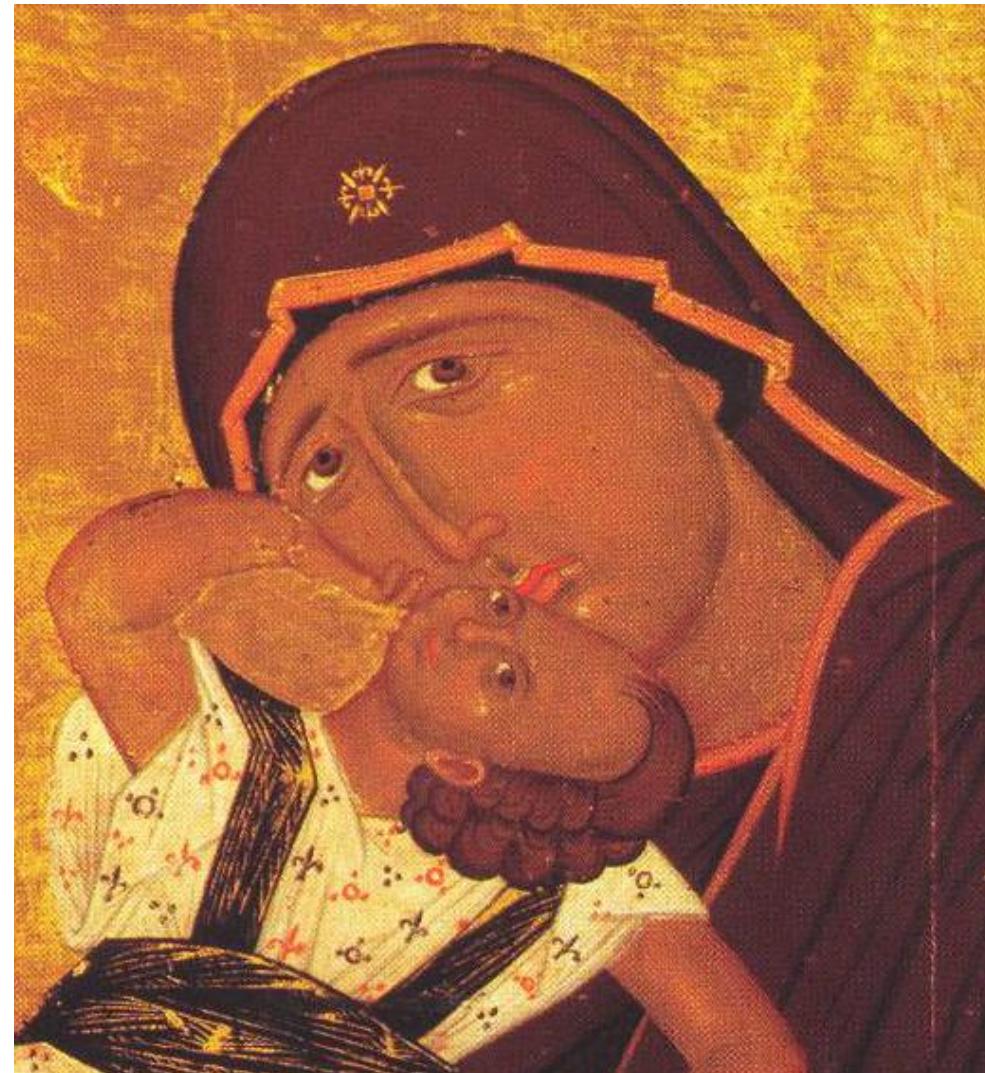
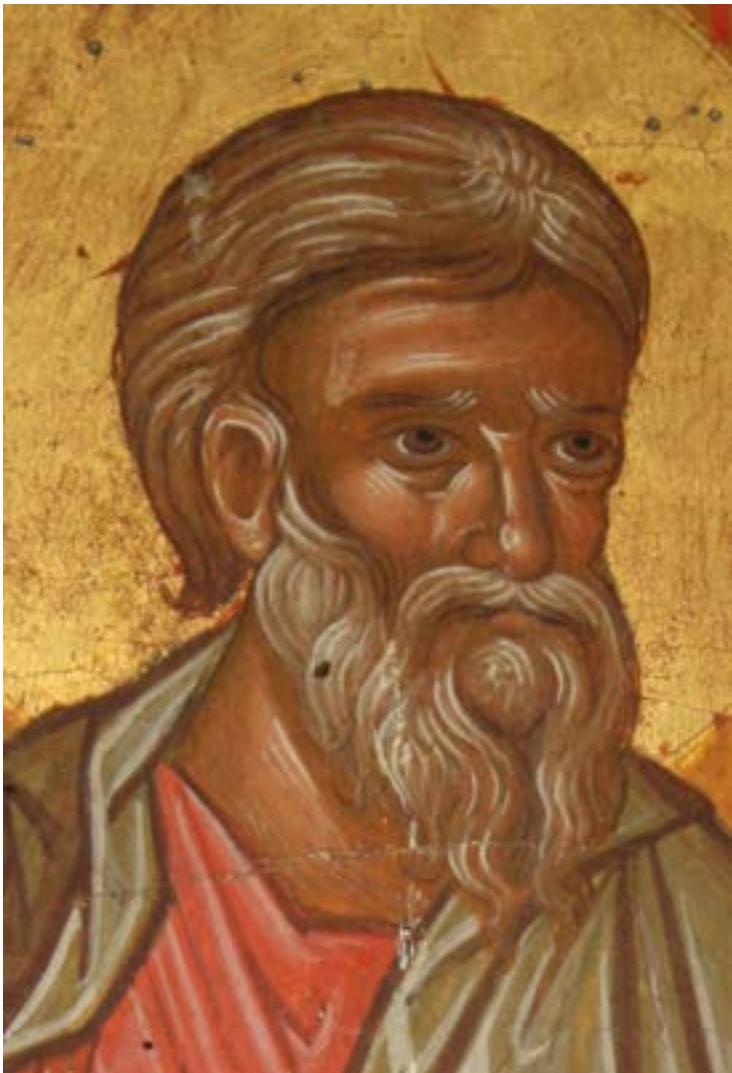
Jeromonah Makarije, Deisisni čin, 1421/22.
Manastir Zrže kod Prilepa

Jeromonah Makarije,
Deizisni čin, 1421/22.
Manastir Zrze kod Prilepa

Jeromonah Makarije,
Deizisni čin, 1421/22.
Manastir Zrže kod Prilepa

Jeromonah Makarije,
detalji iz Deizisnog čina i ikone Bogorodice Pelagonitise, 1421/22.
Manastir Zrze kod Prilepa